

35 кіло надії

Анна Гавальда

*Переклад з російської [Кашуби Євдокії](#). Редакція та корекція
тексту Вероніки Крючкової*

Моєму дідусеві і Марі Тондельє

Я ненавиджу школу.
Ненавиджу її більш за все на світі.
Ні, навіть ще сильніше...
Вона зіпсувала мені все життя.

До трьох років, точно можу сказати, я жив щасливо. Я погано це пам'ятаю, але мені так здається. Я грався, по десять разів підряд дивився мультик про ведмежа, малював картинки і придумував мільйон пригод для Гродуду – це було моє улюблене плюшеве щеня. Мама розповідала, що я годинами сидів один у своїй кімнаті і не сумував, говорив без перестану, ніби як сам із собою. Ось я і думаю: мабуть, щасливо мені жилося.

Тоді, в дитинстві, я всіх любив і думав, що мене теж всі люблять. А потім, коли мені виповнилося три роки і п'ять місяців, раптом – бац! – в школу!

Першого ранку я ніби навіть був радий. Батьки напевно все літо мені втовкмачували: "Ось здорово, милий, ти підеш у справжню школу! Дивись, якого гарно портфеля тобі купили! Ти підеш з ним до школи!" Ну і все таке... Вони кажуть, я навіть не плакав. (Я взагалі допитливий, мабуть, хотів подивитись, які там в них іграшки і чи є "Лего"...). Словом, до обіду я повернувся задоволений, все з'їв і побіг у свою кімнату, розповісти Гродуду, як цікаво було в школі.

Якби тоді я знав, то як слід посмакував би ті останні щасливі хвилини, тому що відразу після цього моє життя пішло шкереберть.

— Пішли, — сказала мама.

— Куди?

— Як куди... В школу!

— Ні.

— Що – ні?

— Я більше туди не піду.

— Ось як? Чому ж?

— Досить уже, бачив я цю школу, нічого там цікавого. В мене тут повно справ, дома. Я обіцяв Гродуду зробити йому таку машинку, щоб шукати кісточки, а то він їх багато закопав у мене під ліжком, а знайти не може, так що ніколи мені в школу

ходити.

Мама присіла прямо переді мною навпочіпки. Я закрутив головою.

Вона стала мене умовляти. Я заплакав. Вона підняла мене на руки, я заверещав. І тоді вона вліпила мені ляпас.

Перший у моєму житті.

Ось так.

Ось тобі і школа.

Так почався кошмар.

Я мільйон разів чув, як батьки розповідали цю історію.

Своїм друзям, вихователям, учителям, психологам, логопедам і консультанту з профорієнтації. І до цього часу кожного разу, коли її чую, я згадую, що цей самий детектор кісточок для Гродуду я так і не сконструював.

А зараз мені тринадцять років, і я навчаюсь у шостому класі. Так, сам знаю, щось тут не так. Не треба загинати пальці, сам поясню. Два рази я залишався на другий рік: у початковій школі у другому класі і ось тепер – у шостому.

Через цю школу вдома вічно скандали, самі розумієте... Мама плаче, а батько кричить на мене, або, навпаки, мама кричить, а батько мовчить. А мені погано, коли вони такі, але що я можу вдіяти? Що їм сказати? Нічого. Я нічого не можу їм сказати, тому що, якщо відкрию рота, буде ще гірше. А вони товчуть мені одне і те ж, як папуги: "Працуй!" "Працуй!" "Працуй!" "Працуй!" "Працуй!"

Та розумію я, розумію. Не зовсім я все-таки тупий. Я б і радий працювати, та ось біда – не виходить. Все, чому навчають у школі, для мене китайська грамота. В одне вухо влітає, а в інше вилітає. Водили мене до мільйона лікарів, перевіряли очі, вуха, навіть мозок. Часу витратили купу, а висновок зробили, що в мене, бачте, проблема з концентрацією уваги. Насмішили! Я й сам знаю, що зі мною, мене б спитали. Все зі мною нормально. Ніяких проблем. Просто мені нецікаво. Не-ці-ка-во. І все.

Добре в школі було тільки один рік – у старшій дитсадівській групі. Там у мене була вихователька Марі. Ось її я ніколи не забуду.

Я тепер думаю, Марі пішла працювати в школу, щоб займатися тим, що їй подобалося у житті: займатися рукоділлям та майструвати всяку всячину. Я її відразу полюбив. Із самого першого дня. Сукні вона сама собі шила, светри сама плела, прикраси сама вигадувала. Не було і дня, щоб ми не приносили що-небудь додому: їжачка з пап'є-маше, кошеня з пляшечкою молока, мишку у горіховій шкаралупі, вертушки, малюнки, аплікації... От це була вихователька – ми у неї не тільки перед Святом мам працювали з бажанням. Вона говорила: не даремно прожитий той день, коли ти щось зробив своїми руками. Тепер я гадаю, що від того щасливого року і пішли усі мої нещастя, тому що саме тоді я зрозумів одну дуже просту річ: більше за все на світі мені цікаві мої руки і те, що вони здатні змайструвати.

Ще таке скажу про Марі: добре знаю, чим я їй зобов'язаний. Терпимою успішністю у підготовчому класі – ось чим. Вона-то зрозуміла, з ким має справу. Знала, що я готовий розревітися, якщо мене просять написати своє ім'я, що я нічогосінько не

запам'ятовую і для мене навіть лічилочку прочитати напам'ять – тихий жах. У останній день перед канікулами я прийшов з нею попрощатися. В горлі стояв ком, і говорити було важко. Я простягнув їй свій подарунок – це була супер річ – органайзер для олівців, з шухлядками для скріпок і кнопок, які виймалися, гніздечком для гумки і ще всякими наворотами. Скільки я її клеїв і розмальовував – з розуму зійти. Марі була задоволена, я бачив, і, по-моєму, хвилювалася так сильно, як і я. Вона сказала мені:

— В мене також є для тебе подарунок, Грегуар...

Це виявилася товста книга.

— На наступний рік, — добавила Марі, — ти підеш у підготовчий клас, до мадам Даре, і повинен будеш дуже-дуже старатися... знаєш навіщо?

Я похитав головою.

— Щоб прочитати все, що тут написано.

Дома я попросив маму прочитати мені назву. Вона положила товсту книгу на коліна і сказала:

— "1000 справ для умілих рук". О-ля-ля, це скільки ж всього попереду!

Мадам Даре я ненавидів. Ненавидів її голос, її кривляння, те, що вона вічно заводила улюбленців. Але я все-таки навчився читати, тому що дуже хотів зробити бегемота із коробочки від яєць зі сторінки 124.

У моїй педагогічній характеристиці Марі написала: "У цього хлопчика голова як решето, золоті руки і величезне серце. Якщо постаратися, із нього вийде толк". В перший і останній раз за все моє життя працівник народної освіти сказав про мене добре слово.

В будь-якому випадку я знаю купу людей, яким все це теж не подобається. Ось ви, якщо я наприклад спитаю: "Школу любите?" — що відповісте? Похитаєте головою: ні, зрозуміла справа. Хіба що підлабузники із підлабузників скажуть "так" або вже такі "ботани", яким і справді подобається кожен день ходити перевіряти свої здібності. Але я не про них... Хто все це любить по-справжньому? Та ніхто. Хто це ненавидить по-справжньому? Теж мало хто. Мало, але є. Такі, як я: їх називають "ледарями" і "дармоїдами", а у них весь час болить живіт.

Я прокидаюсь за годину до будильника, а то і більше. І цілу годину лежу і відчуваю цей біль у животі, як він набухає, набухає... До того часу, коли треба вставати з ліжка, мене вже нудить так, що здається, ніби я на палубі корабля у відкритому морі. Сніданок – мука. Я взагалі нічого не можу їсти, але мама вічно стоїть над душею, і хочеш не хочеш треба напихатися тостами. В автобусі біль стискається у тугу-тугу грудку. Якщо я зустрічаю по дорозі товаришів із класу, можна поговорити, наприклад, про "Зельде", тоді трохи відпускає, але коли їду один, грудка душить мене. А справжній жах – це увійти на шкільне подвір'я. Запах школи – ось що гірше всього. Запах крейди і старих кросівок, від якого важко дихати і нудота підкочується до горла.

До четвертої грудка починає розсмоктуватися, і я зовсім її не відчуваю, коли вдома відкриваю двері своєї кімнати. Потім скручує знову – це коли приходять з роботи батьки і починають допитувати, як пройшов день, і ритися в моєму портфелі, щоб

перевірити щоденник — але уже не так сильно, тому що до їхніх скандалів я звик.

Ні, брешу, звичайно. Нічого я не звик. В будинку вічні скандали, і мені ніяк не вдається їх уникати. Важко. Батьки мої один одного ледве виносять, так що їм обов'язково що не вечір треба ще й як посваритися, тільки вони не знають, до чого причепитися, от і користуються мною – я з моїми паскудними оцінками надаю їм зручний привод. "Це ти винен, це ти винна!" Мама кричить, що батько ніколи мною не займався, часу на сина у нього немає, а він їй відповідає, щоб не звалювала з хворої голови на здорову, вона сама, бачте, розпанькала.

Достало, як же це мене дістало...

Мене це так дістало, що ви навіть уявити собі не можете.

Я, коли вони кричать, подумки затикаю собі вуха і намагаюся думати тільки про те, що в даний момент майструю, наприклад: космічний корабель для зоряних війн із "Лего-систем", або апарат для вичавлювання зубної пасти, чи гігантську піраміду із дерев'яного конструктора "Капас", та мало чого. А потім починається знущання уроками. Якщо мені допомагає мама, завжди закінчується тим, що вона плаче. Якщо батько – плачу я.

Ось я вам все це розповідаю, а ви ще подумаєте, що мої батьки паскуди або діймають мене. Та ні ж, ні, вони у мене класні, просто класні... словом, батьки як батьки. Все тільки через школу. Я, між іншим, через це весь минулий рік записував у щоденник тільки половину завдань – щоб менше було скандалів і сліз вечорами. Чесне слово, тільки тому, але у мене язик не повернувся сказати це директрисі, коли я заливався слізьми в її кабінеті. Повне безглуздя.

Взагалі-то я правильно зробив, що не сказав. Що вона може зрозуміти, індичка надута? Все рівно через місяць вона мене відрахувала.

Відрахувала через фізкультуру.

Цього ви ще не знаєте: спорт я ненавиджу майже так само, як і школу. Не зовсім до такого ступеню, але майже. Якби ви мене тільки бачили, ви б зрозуміли чому. Татамі і я, як кажуть – речі несумісні. Я не вийшов ні ростом, ні мускулатурою, ні силою. Скажу вам більше: я натуральний хлюпик.

Буває, я стою – руки в боки, груди вперед – перед дзеркалом і дивлюся на своє відображення. Вигляд іще той, викапаний черв'як на заняттях по бодібілдингу, чи ще той, пам'ятаєте, що хотів вступити в легіон в "Астериксі-легіонері"? Ніби такий здоровань, а коли знімає плащ із звірячих шкур, видно, що здохляк. Коли я дивлюсь у дзеркало, завжди його згадую.

Але гаразд, не можна ж усе на світі брати в голову, на щось можна і наплювати, інакше і схибнутися недовго. Так ось, наплював я в минулому році на фізкультуру. Навіть коли пишу це слово, рот у мене сам собою розтягується в усмішку до вух... Тому що на уроках фізкультури у мадам Берлюрон я посміявся так, як не сміявся ніколи в житті.

Ось так це почалося.

— Дюбоск Грегуар, — сказала вона, втупившись у журнал.

— Я.

Я знав, що знову завалю нафіг вправу і буду посміховиськом.

Стояв і думав, коли ж це все скінчиться.

Словом, тільки я ступив вперед, всі уже захихотіли.

Але сміялися-то цього разу не над моєю незграбністю – просто я в той день уже досить безглуздо виглядав.

Я забув вдома фізкультурну форму, все б нічого, але це був уже третій раз за чверть, ось я і попросив Бенжамена дати форму брата, щоб знову не залишили після уроків. (Я за один рік після уроків стільки насидівся, на скільки вас за все життя не залишали!) От тільки я не знав, що у Бенжамена брат – клон Зеленого Велетня, росту в ньому метр дев'яносто...

Ну ось, уявіть собі мене у формі XXL і кросівках сорок п'ятого розміру. Чи треба говорити, що успіх я мав...

— Це що таке? Що за вигляд? – рывкнула Берлюронша.

Я прикинувся дурачком, це я вмів, і сказав:

— Е-е, сам не розумію, мадам, на минулому тижні все було в пору... Не розумію...

Вона ніби почала злитися:

— А ну, подвійний переворот вперед, ноги разом.

Я перевернувся один раз через пеньок-колоду і втратив кросівку. Почув, як всі регочуть, і вирішив: що мені коштує, розвеселю їх ще сильніше. Перевернувся знову і вихитрився запустити другу в стелю.

Коли я піднявся, у мене були видно труси, тому що треніки сповзли. Мадам Берлюрон була червона, як буряк, а хлопці від реготу трималися за животики. І у мене від того їхнього сміху щось опустилося всередині, тому що сміялися-то не зло, класно сміялися, як у цирку. Після цього уроку я вирішив, що так завжди і буду на фізрі клоуном. Берлюроншиним блазнем. Коли люди покочуються від сміху дякуючи вам, це ж здорово, і потім, це як наркотик: чим більше сміються, тим більше хочеться їх смішити.

Мадам Берлюрон наказувала мене так часто, що місця в щоденнику не вистачало. Нарешті мене і відрахували через це, але я не жалкую. Мені хоч трішки краще стало в школі, хоч щось я зумів.

Що я виробляв – не описати. Раніше мене ніхто в команду брати не хотів, гравець-то я ніякий, а тепер через мене готові були перебитися, тому що я своїми номерами запросто міг дестабілізувати противника. Пам'ятаю, одного разу мене поставили на ворота... Ото сміху було... Коли м'яч летів на мене, я вищав і ліз на сітку, як перелякана макака, а коли треба було ввести м'яч у гру, примудрився кидати його через себе, прямим влученням у свої ворота.

Одного разу я навіть кинувся вперед, хотів м'яча впіймати. Я його, зрозуміла справа, навіть не торкнувся, зате піднявся з пучком трави в роті, як корова, і замукав: "Мууууу!" У той день Карина Лел'євр обмочилася від сміху, а мене залишили на дві години після уроків... Але справа того варта.

Я від болю пополам зігнувся, але не плакав.
Не хотів приносити їм таке задоволення.
Батьки теж мені не повірили, а коли дізналися, що мене крім сміху вигнали, то моя
взяла. Раз у житті вони горлали не один на одного, а хором на мене, і вже відвели
душу.

Не хотів приносити їм таке задоволення.

Батьки теж мені не повірили, а коли дізналися, що мене крім сміху вигнали, то моя взяла. Раз у житті вони горлали не один на одного, а хором на мене, і вже відвели душу.

Не сказати, що дуже розумно, сам знаю. Але мені стало легше, хоч подушку не промочив.

Закуток діда Леона – це все моє життя. Моя схованка і моя печера Алі-баби. Коли бабуся починає нас злегка діставати, він нахиляється до мене і шепоче на вухо:

І ми потихеньку линяємо під бабусине вуркотіння:

А дід знижує плечима:

— А про що це ви будете думати, цікаво?

Бабуся відвертається і бурмотить, що краще б їй оглухнути, ніж чути таке. На що дід завжди відповідає:

— Душа моя, ти і так уже оглухла.

Мій дід Леон – такий же майстер на всі руки, як і я, тільки у нього до того ж ще і голова варить. У школі був відмінником, першим у класі з усіх предметів і, між іншим, зізнався мені одного разу, що ніколи не сидів за підручниками у вихідні ("Чому?" — "Та просто не хотів, і все"). Він був першим з математики, з французької, з англійської, з історії – з усіх предметів, чесне слово! У сімнадцять років він вступив до Вищої політехнічної школи, а це, між іншим, найскладніший вуз у Франції. А потім він будував колосальні штуки: мости, транспортні розв'язки, тунелі, греблі. Коли я запитую, що саме він робив, дід запалює потухлий недопалок і починає міркувати вголос:

— Важко сказати. Я ніколи толком не знав, як називалася моя посада...Словом так: мені показували креслення, щоб я сказав свою думку - впаде ця штуковина чи ні.

— І все?

— І все, і все... Це не так уже мало, хлопче! Наприклад, скажеш ти "ні", а гребля візьме і посунеться - то-то сядеш у калюжу, повір мені!

Дідів закуток - це місце, де мені найкраще в світі. Хоча, здавалося б, що там такого особливого - сарайчик із дошок і листового заліза у кутку садка, взимку у ньому холодно, літом спекотно. Я намагаюся забігати туди як можна частіше. Що-небудь змайструвати, позичити інструмент чи дерев'яшку, подивитись, як працює дід Леон (він зараз робить на замовлення меблі для ресторану), порадитися з ним чи просто посидіти. Мені тут подобається, моє це місце, от і все. Пам'ятаєте, я говорив, що від запаху школи мене нудить? Так от, тут - навпаки: входячи у цей закиданий - не повернутися - сарайчик, я роздуваю ніздрі, щоб глибше вдихнути запах щастя. Запах гарячої змазки, електронагрівача, пайки, клею, тютюну і ще багато чого. Здорово. Я давно вирішив, що коли-небудь видобуду цей запах в чистому вигляді, створю парфуми і назву їх "Закуток".

Щоб нюхати, коли стає нудно від цього життя.

Коли я вперше залишився на другий рік, мій дід Леон, коли дізнався про це, посадив мене на коліна і розповів казку про зайця і черепаху. Я дуже добре пам'ятаю, як сидів, притиснувшись до нього, і який лагідний у нього був голос.

— Ось бачиш, малюк, ніхто і гроша ламаного не поставив би на цю нещасну черепаху, занадто повільно вона повзла... І все-таки вона прийшла першою... А знаєш чому? Тому що черепашка була молодець, наполеглива і працелюбна. Ти теж такий, Грегуар... Я-то знаю, я бачив тебе за роботою. Бачив, як ти годинами сидиш не ворухнувшись, коли шліфуєш дерев'яшку чи макети свої розфарбовуєш... Ти такий же молодець, як ця черепаха.

— Але в школі нам не задають нічого шліфувати! - проревів я у відповідь. - Нам задають тільки такі штуки, які у мене не виходять!

Коли дід узнав про шостий клас, він чомусь не відповів, як звичайно, на моє "здраслуй". Поїли ми мовчки, після кави він ніби і не збирався нікуди виходити.

— Дід?

— Га?

— Підемо до закутка?

— Ні.

— Чому?

— Тому що я дізнався від твоєї мами паскудну новину.

— ...

— Я тебе не розумію! Ти ненавидиш школу і робиш усе, щоб затриматися у ній як можна довше...

Я мовчав.

— Адже не такий же ти все-таки тупий, яким тебе вважають! Чи такий?

Голос у нього був сердитий.

— Так.

— Ох, терпіти цього не можу! Звичайно, легко тобі сказати, що ти ні на що не придатний, щоб нічого не робити! Ще б пак! Таким уже я народився! Куди як просто! А далі що? Які твої плани? Залишишся на другий рік в сьомому, восьмому, дев'ятому, і якщо пощастить, то атестат отримаєш до тридцяти років?!

Я перебирав руками куточок диванної подушки, не сміючи підняти очей.

— Ні, правда, не розумію тебе. Словом, так, на діда Леона можеш більше не розраховувати. Я люблю самостійних людей, які вміють досягати своєї мети, зрозуміло? Терпіти не можу ледарів, які тільки і знають, що жалітися, і на додачу вилітають із школи за погану поведінку! З розуму зійти! Лоботряс і другорічник! Відмінна картина! Вітаю! Подумати тільки, а я-то завжди тебе захищав... Завжди! Батькам твоїм говорив, що в тебе вірю, виправдовував тебе, та ще й підтримував! Ось що я тобі скажу, друже: нещасним бути куди легше, ніж бути щасливим, а я не люблю, чуєш, не люблю людей, які шукають легкі шляхи. Не виношу на дух нитиків! Будь щасливий, чорт забирай! Роби що-небудь, щоб бути щасливим!

Він так кричав, що закашлявся. Прибігла бабуся, а я тихенько вислизнув у сад.

Пішов я, звичайно, до закутка. Мені було дуже холодно. Я сів на іржаву каністру і став думати, як же мені хоч чогось у житті досягти.

Я б усе зробив, та тільки, як будувати, якщо немає ні креслень, ні матеріалів, ні інструментів — нічого. Тільки тягар на серці, від якого навіть заплакати не виходить. Своїм складаним ножом надряпав декілька слів на дідовому верстаті і пішов додому, не прощаючись.

Дома був скандал, довше, голосніше і нудотніше, ніж зазвичай. Завершувався червень, і до жодного коледжу з вересня мене приймати не хотіли. Батьки рвали на собі волосся і один на одному. Сил не було це виносити. А я тільки стискався з кожним днем, щоб мене менше помічали. Я говорив собі, що якщо так зменшуватися, зменшуватися, то так можна зовсім зникнути, і тоді всі проблеми відпадуть самі по собі. Виключили мене 11 червня. Спочатку я цілими днями пропадав дома. З ранку дивився П'ятий канал або "Телемагазин" (там такі штуки бувають, у "Телемагазині", з глузду з'їхати!), після обіду перечитував старі комікси або збирав потихеньку головоломку із 5000 деталей, подарунок тьоті Фанні.

Але довго я так не витримував. Захотілося хоч чим-небудь зайняти руки... Я став оглядати будинок на предмет того, щоб що-небудь покращити. Мама часто жалілася при мені на гори прасування і говорила, що її мрія – прасувати сидячи. Ось я і взявся вирішити цю задачу.

Розібрав ніжки прасувальної дошки – там був упор, і зробити нижче її не виходило, — вирахував потрібну висоту і встановив дошку на чотири дерев'яні ніжки, як звичайний стіл. Потім відкрутив коліщатка від старого серверувального столика – я знайшов його напроти будинку тиждень тому – і приладив їх до стільця, на якому давно ніхто не сидів. Ще і підставку для праски переробив, тому що мама недавно купила

нову, іншої моделі, здоровенну "Мулінекс" з парозволожувачем, і я сумнівався, що стара підставка її витримає. На це у мене пішло повних два дні. Потім я взявся за мотор газонокосарки. Розібрав її повністю, добре почистив і знову зібрав по гвинтику. Косарка завелася з півоберта. Тато мене не слухав, а я-то знав, що не треба везти її в ремонт, все просто через бруд.

Того вечора в будинку дихалося трохи легше. Мама приготувала на вечерю грінки з ковбасою, сиром і яйцем, мої улюблені, ніби як в нагороду, а батько не став вмикати телевізор.

Він і заговорив першим.

— Найобразливіше, синку, що ти все-таки здібний хлопець...Ну і що накажеш з тобою робити, як тобі допомогти? Вчитися ти не любиш, що так, то так. Але до шістнадцяти років від школи нікуди не дінешся, це ти знаєш?

Я кивнув.

— Виходить логічне коло: чим менше ти навчаєшся, тим більше ненавидиш школу, а чим більше ти її ненавидиш, тим менше навчаєшся... Як думаєш із нього вибратися?

— Почекаю до шістнадцяти і піду працювати.

— Розмріявся! Хто тебе візьме?

— Ніхто, знаю, я буду винаходити всякі штуки і сам їх робити. Багато грошей мені не треба, проживу як-небудь.

— Ось це ти даремно! Звичайно, не обов'язково бути багатше за дядю Піксу із коміксів, але грошей тобі треба буде більше, ніж ти думаєш. Доведеться ж купувати інструменти, майстерню, вантажівку... та чи мало ще! Ну добре, обличмо цю тему, зараз не гроші мене хвилюють. Поговоримо краще про твоє навчання... Ні, Грегуар, не кривись, подивись на мене, будь ласка. Нічого у тебе не вийде без мінімуму знань. Уяви собі, винайшов ти щось неймовірне. Але ж треба подати патент, вірно? І написати його, між іншим, на грамотній французькій мові... І потім, думаєш, зробив, приніс – і готова справа? Потрібні схеми, креслення, розрахунки, а інакше з тобою ніхто і розмовляти не буде, а твій винахід хто-небудь вкраде миттю...

— Гадаєш?

— Я знаю це напевно.

Від усього цього мені стало не по собі: в глибині душі я розумів, що тато правий.

— Я тому спитав, що в мене уже є один винахід, він міг би забезпечити мене на все життя, і моїх дітей теж, і навіть вас...

— Що ж ти винайшов? – усміхнулася мама.

— А ви таємницю зберігати вмієте?

— Так, — хором батьки відповіли.

— Покляніться.

— Клянусь.

— Я теж.

— Ні, мам, скажи "клянусь".

— Клянусь.

— Ну ось... Це такі черевики, спеціальні, щоб ходити по горах... з підбором, що знімається. Ти його прикріплюєш, як звичайно, для підйому, на рівному місці знімаєш, а щоб спуститися, знову прикріплюєш, тільки спереду, де пальці, тоді будеш весь час зберігати рівновагу...

Батьки кивнули.

— У цьому щось-таки є, — сказала мама.

— Якщо запропонувати це спортивним магазинам, "Декатлону", наприклад...

Мені було приємно, що вони зацікавилися, що сприймають мене всерйоз. Але тато все зіпсував, додавив:

— Тільки, щоб заробити на твоєму "зуді", прийдеться тобі напосісти на математику, інформатику і економіку... Ось бачиш, ми знову повернулися до того ж...

Шукав я собі заняття до кінця червня. Новим сусідам допоміг розчистити сад. Я виполов там стільки бур'янів, що пальці у мене порозпухали і позеленіли. Як у Халка.

Сусідів звали месье і мадам Мартіно. У них був син Шарль, всього на рік старший за мене, але я ним не подружився. Він не відставав від своїх комп'ютерних ігор і якихось дурацьких коміксів, а якщо починав говорити зі мною, то обов'язково питав одне і теж: у який клас я піду на наступний рік. Мене це починало трохи діставати.

Мама як і раніше висіла на телефоні в пошуках навчального закладу, який би виказав нам велику милість і погодився б прийняти мене у вересні. Кожного ранку ми вигрібали із поштової скриньки тони рекламних проспектів. Яскраві фотографії на глянцевому папері розхвалювали принади того чи іншого коледжу.

Це було красиво – і брехливо наскрізь. Я листав їх, хитаючи головою, і думав: цікаво, як це ухитрилися зазнімкувати усміхнених учнів? Чи то їм заплатили, чи то повідомили, що їх вчитель французької мови звалився у прірву. Тільки одна школа мені сподобалась, але знаходилась вона в якомусь Петаушноке-лез-Уа під Балансом. Учні на фотографіях не сиділи за партами і не усміхалися в камеру. На одному знімку діти пересаджували рослини в оранжереї, на другому розпилювали дощечки за верстатом і навіть не думали усміхатися – вони були зайняті справою. Виглядало здорово, але це був технічний ліцей. У животі знову заніло.

Месье Мартіно зробив мені пропозицію: допомогти йому обідрати в будинку старі шпалери, за плату. Я погодився. Ми разом поїхали в прокатну фірму "Кілуту" і взяли два парових насоса. Його дружина з Шарлем від'їхали відпочивати, мої батьки були на роботі. Ніхто нам не заважав.

Ми попрацювали на славу, але як ми вимотались! Головне, дні стояли спекотні. Працювати в клубках пару, коли назовні 30 градусів в тіні, — це, скажу я вам... Справжня сауна! Я випив пива, перший раз у житті, вийшло – гидота страшна.

Дід Леон зайшов навідати мене і взявся нам на підмогу. Месье Мартіно був у захваті. "Ми робоча сила, а ось ви, месье Дюбоск, ви – майстер..." Зрозуміла справа, дід-то зайнявся делікатними питаннями водопроводу і електрики, поки ми обливалися потом і лаялися на чому світ стоїть.

Месье Мартіно часто говорив так: "дермус-дерма-дермум-дерморум-дерміс-дерміс"

(це щось із латини).

Закінчилось тим, що батьки вибрали мені коледж Жан-Мулен, за два кроки від будинку. Спочатку-то вони не хотіли, щоб я там навчався, тому що репутація у нього погана. Рівень ніякий, і на додачу у учнів віднімають гроші і речі, але тільки там і погодилися мене прийняти, так що вибору все одно не було. Вони подали туди мої документи, а мені довелося йти зніматися до "Фотоматону". Вид у мене був на цих фотках – жах. То-то зрадіють у коледжі Жан-Мулен: прийде до шостого класу тринадцятирічна дитинка з руками Халка і рожею Франкенштейна... Гарненьке придбання, нічого сказати!

Липень пролетів на усіх парах. Я навчився клеїти шпалери. Навчився різати рулони на шматки (заодно слово "рулон" вивчив!) і мазати клеєм. Навчився рівно розкачувати, підганяти краї і прогладжувати валиком, щоб не було пухирів. Словом, багато чого навчився. Сміливо можу сказати, що тепер я ас в тому, що стосується клею "Перфакс" і шпалер у смужечку. Іще я допомагав діду розплутувати електричні дроти і перевіряти, чи є струм.

— Горить?

— Ні.

— А так?

— Ні.

— Чорт. А так?

— Є.

Я робив сандвічі шістдесят сантиметрів довжиною, фарбував двері, змінював пробки і слухав по радіо "Розумників" до посиніння. Цілий місяць. Щасливий місяць!

Ось так би і далі жити, у вересні я почав би ремонт в іншому будинку, у наступного господаря... я думав про це, кусаючи сандвічі з ковбасою: іще три роки протриматися – і привіт чесній компанії.

Три роки – це довго.

І ще одна річ не давала мені спокою – здоров'я дідуся. Він усе частіше кашляв, все довше не міг віддихатися і те й робив, що сідав перепочити. Бабуся взяла з мене обіцянку не дозволяти йому палити, але я не міг цього владнати. У нього була одна відповідь:

— Не позбавляй мене цього задоволення, Тотоша. Потім-то ж помру.

Мені від цих слів вити хотілося.

— Ні, Тотоша, через це задоволення ти якраз і помреш!

Дід посміювався.

— З яких це пір ти собі дозволяєш називати МЕНЕ Тотошею, га, Тотош?

Коли він так мені всміхався, я розумів, що це людина, яку я люблю більше за всіх на світі, і що він не має права помирати. Ніколи.

В останній день месье Мартіно запросив нас з дідом в класний ресторан, і після кави вони викурили по величезній сигарі. Бачила б це бабуся, я навіть подумати боявся, як би вона засмутилась...

Коли ми прощалися, сусід простягнув мені конверт:

-Тримай. Ти їх заробив...

Я не став відкривати конверт відразу. Відкрив його дома, у себе в кімнаті, на ліжку. Там було двісті євро. Чотири помаранчеві папірці... Я зацікавився: ніколи в житті я навіть не бачив стільки грошей відразу. Мені не хотілося нічого говорити батькам, а то б вони мене дістали, щоб покласти гроші на ощадний рахунок. Я сховав їх в таке місце, де нікому не прийшло б у голову шукати, і став думати, думати, думати...

Що ж все-таки мені на них купити? Двигуни для моїх макетів? (Коштує це... не скажу, скільки). Комікси? Конструктор "Сто незвичайних будівель"? Круту шкіряну куртку? Бошевську електроніку?

Від цих чотирьох папірців у мене голова ходила обертом, і коли 31 липня ми від'їжджали на канікули і закривали будинок, я години півтори не міг заспокоїтися, все шукав надійну схованку.

Так само як і як мама - вона теж бідалась по кімнатах з бабусиними срібними підсвічниками у руках. Мабуть, на нас обох смішно було дивитись. А крадії, мабуть, все рівно хитріші за нас.

Про той серпень нічого особливого я вам не розповім. Для мене він був довгим і нудним. Батьки, як робили кожен рік, зняли квартиру в Бретані, а я, як і кожен рік, повинен був робити завдання на літо. Багато-багато сторінок у товстому зошиті. Перепустка до шостого класу. Скоро в школу.

Я годинами сидів, гриз ручку і дивився на чайок. Мріяв, як полечу до біло-червоного маяка, о-он туди. Мріяв, як подружусь з ластівкою, і у вересні, наприклад, четвертого - ніби випадково у день початку занять! - ми разом полетимо у теплі краї. Я мріяв, як ми будемо летіти над океаном, як ми... Тут я трусив головою, щоб вернутися до дійсності.

Я перерисовував задачу із підручника математики, якусь муть про мішки з вапном, і знову мріяв: що якщо чайка сяде на умови задачі... Шльоп! І вонюча біла пляма розпливається сторінкою.

А скільки всього я міг би зробити з сімома мішками вапна...

Словом, я мріяв.

Батьки за моїми заняттями не дуже й стежили. Адже у них теж були канікули, і їм не хотілося псувати собі кров, розбираючи мої каракулі. Все чого від мене вимагалось, — кожного ранку сідати за письмовий стіл і сидіти, приклеївшись задом до стільця, до обіду.

Толку від цього було нуль. Я заповняв сторінки проклятого зошита малюнками і кресленнями одне другого як маячіння. Мені не було нудно, просто все одно. Бути тут або десь іще, думав я, яка різниця? І іще я думав: бути чи не бути, тут чи ніде, яка різниця? (Як бачите, у математиці я дуб дубом, зате з філософією справи куди як кращі!)

Після обіду я ходив на пляж з мамою або з татом, але ніколи з обома разом. Це теж входило в їх канікули: відпочивати один від одного. Словом, щось не те відбувалося між

моїми батьками. То якісь натяки, зауваження, кпини, після яких в будинку панувало гробове мовчання. Наша сімейка кожного ранку вставала не з тієї ноги. А я мріяв, щоб за сніданком було весело, як у рекламі: "Йо-о-огурт-ти "Е-е-ерман!" Але, як кажуть, мріяти не шкідливо. Коли прийшов час пакувати валізи і прибирати будинок, я відчув, як всі видихнули з полегшенням. Ідіотизм. Витратити купу грошей, їхати у таку далину, щоб всю дорогу рватися додому... Скажете, не ідіотизм?

Мама дістала із схованки свої підсвічники, а я – свої гроші. (Тепер можу сказати: я згорнув їх у трубочку і засунув у ствол автомата мого старого "екшн-мена"!)

Папірці поживкли, і в животі у мене знову занило.

Словом, пішов я в коледж Жан-Мулен.

Я видався не найстаршим у класі і навіть не найтупішим. Особливо я не напружувався. Сидів у куточку, помовчував і уникав попадатися здоровенним лобам-верховодам. Про шкіряну куртку прийшлося забути: навряд чи я довго проносив би її тут... Мене більше не нудило так від школи – по тій простій причині, що я ніби і не в школу ходив. Мені здавалося, я ходжу на майданчик молодняка, де з ранку до вечора розважається дві тисячі звірят. Я поринав у сплячку. Приходив у жах від того, як деякі однокласники розмовляли з учителями. Намагався менше висовуватися. Рахував дні.

В середині вересня мамин терпець урвався. Вона не могла більше виносити відсутності у моєму класі вчителя французької (чи вчительки, я так і не дізнався!) Не могла більше виносити мого словникового запасу, казала, що я тупію з кожним днем. Що мені час сіно жувати. Вона не розуміла, чому мені ніколи не ставлять оцінок, і впадала в істерику, коли приходила за мною о п'ятій вечора і бачила, як мої однолітки курять травку під аркадами торгової галереї.

Коротше, в домі знову скандал. Скандаліще. Сльози, воплі і соплі річкою. І як підсумок – пансіон.

Просперечавшись цілий вечір, мої батьки за взаємної згоди вирішили відправити мене в пансіон. Супер.

Всю ніч я стискав зуби.

Назавтра була середа. Я пішов до бабусі і діда. Бабуся посмажила молоду картоплю, як я люблю, а дід Леон все хотів мені щось сказати і не насмілювався. Ситуація та настрій були як на похованні. Після кави ми пішли до нього у закуток. Дід сунув у рот сигарету, але не запалив.

— Я кидаю, — сказав він. – Не заради свого здоров'я, сам розумієш, тільки заради моєї зануди-дружини...

Я посміхнувся.

Потім дід попросив мене допомогти йому пригвинтити петлі до дверцят; і ось тоді-то, коли у мене повністю були завантажені і руки і голова, він заговорив зі мною, м'яко так, лагідно:

— Грегуар?

— Так.

— Тебе, я чув, в пансіон відправляють?

— ...

Я мовчав. Не хотів розпускати нюні, як того разу, не маленький.

Він забрав із моїх рук створу, яку я тримав, відклав її в сторону і взяв мене за підборіддя, щоб я подивився на нього.

— Послухай мене, Тотоша, послухай добре. Адже я знаю більше, ніж ти думаєш. Я знаю, як ти ненавидиш школу, і, що діється у тебе вдома, теж знаю. Тобто не те щоб знаю, але здогадуюсь. Я маю на увазі твоїх батьків... Уявляю, як тобі доводиться...

Я кусав губи.

— Грегуар, повір, я хочу тобі добра, адже це була моя ідея з пансіоном, це я заронив її в голову твоєї мами... Не дивись на мене так. Для тебе ж буде краще на деякий час поїхати, розвіятися, побачити щось нове. А то батьки тобі зовсім дихати не дають. Ти їх єдиний син, все, що у них в житті є, світло у віконечку. Вони самі не розуміють, як сильно тобі шкодять тим, що забагато від тебе чекають. Ні, не розуміють... Їм би спочатку особисті проблеми вирішити, перш ніж на тебе напосідати. Я... Ох, ні, Грегуар, от цього не треба! Не треба, малий, я не хотів, щоб ти сумував, я тільки хотів, щоб ти... Та що ж це таке, чорт забирай! Стій-но, забори руки, давай я сам сяду до тебе на коліна, такого великого! Ну не треба, не плач. А то я сам заплачу...

— Я не плачу, дідусю, це просто вода виливається...

— Ох ти, мій малий, мій великий малий... Ну все, все. Заспокойся, давай заспокоїмося. Треба закінчити цю шафочку для Жозефа, ми ж хочемо поласувати делікатесами... На, тримай викрутку.

Я висякався у рукав.

А потім, після довгого мовчання, коли я вже пригвинчував другі дверцята, дід додав:

— І ось іще що, останнє, більше я з тобою про це говорити не буду. Це дуже важливо, що я хочу тобі сказати... Я хочу тобі сказати, що чіпаються-то твої батьки не через тебе, ні. Справа в них самих і тільки в них. Ти не винен, ти тут ні до чого, чуєш? Зовсім ні до чого. Скажу більше: навіть будь ти повним відмінником і першим учнем у класі, вони все рівно чіплялися б. Їм би тільки прийшлося знайти інакшу причину, от і все.

Я нічого не відповів. Узяв пензлик і наніс перший шар лаку на Жозефову шафу.

Коли я прийшов додому, батьки сиділи, обклавшись проспектами, і щось обчислювали на калькуляторі. Якби в житті було як в коміксах, я побачив би над їх головами хмарки чорного диму. Я вичавив із себе "Здрасьте" і хотів нишком пробратися до своєї кімнати, але мене зупинили:

— Грегуар, ходи сюди.

За голосом я зрозумів, що батько не налаштований шуткувати.

— Сідай.

Я сів, гадаючи, під яким соусом мене цього разу будуть їсти...

— Як ти знаєш, ми з мамою вирішили відправити тебе в пансіон.

Я опустив очі. В голові промайнуло: "В які-то віки ви хоч в чомусь згодні! Нарешті.

Шкода, що тільки в цьому, могли б вигадати що-небудь краще..."

— Я розумію, тебе ідея не надихає, але питання не обговорюється. Ми зайшли в глухий кут. Ти б'єш байдики, тебе виключили зі школи, тебе нікуди не приймають, а муніципальний коледж – не варіант. Вибирати не доводиться... Але ти навряд чи знаєш, як дорого це коштує. Ти маєш зрозуміти, що нам доведеться напружитися заради тебе, дуже сильно напружитися...

Я посміхнувся про себе: "О, що ви... не варто! От спасибі-то! Спасибі, Ваша щедрість. Ви такі добрі. Дозвольте, Ваша щедрість, допасти до ваших ніг!"

А батько продовжував:

— Ти не хочеш дізнатися, де будеш учитися?

— ...

— Тобі все одно?

— Ні.

— Так от, уяви собі, ми самі поки що не знаємо. Задача, скажу я тобі, головолмна. Мама півдня просиділа на телефоні – і все даремно. Треба знайти таку школу, куди тебе погодились би прийняти посередині навчального року, і...

— Я от тут хочу вчитися, — перебив я тата.

— Де це "от тут"?

Я підсунув йому буклетик, той, де на фотці учні працювали за верстатом. Мама наділа окуляри:

— Де це? Тридцять кілометрів на північ від Баланса... Технічний ліцей Граншан... Але нам-то потрібен коледж...

— Коледж при ньому теж є.

— Звідки ти знаєш? – здивувався тато.

— Я туди телефонував.

— Ти?!

— Ну так, я.

— Коли?

— Ще перед канікулами.

— Ти?! Туди телефонував? Навіщо?

— Так просто... хотів дізнатися.

— І що?

— Нічого.

— Чому ти нам нічого не казав?

— Тому що все одно нічого не вийде.

— Чому це не вийде?

— Тому що приймають по успішності, а яка у мене успішність? Моїм табелем тільки піч топоти...

Батьки мовчали. Тато вивчав програму ліцею Граншан, а мама охала.

На наступний день я пішов у школу, як звичайно, і через день теж, і через два.

Тепер я розумів, що означає "перегоріти". Саме це зі мною відбувалося. Я

перегорів. Щось у мені згасло, і все стало байдуже.

Я нічого не робив. Ні про що не думав. Нічого не хотів. Ні-чо-го. Я згріб усі свої "Лего" в картонну коробку і віддав їх Габріелю, двоюрідному братику. Дома я тільки те й робив, що дивився телевизор. Кілометри і кілометри кліпів. Я годинами лежав на ліжку. Нічого не майстрував. Мої руки висіли мотузками по обидві сторони від тонкого тулуба. Іноді мені здавалося, що вони мертві. Перемикати канали та відкривати пляшки хіба що на це вони ще годилися.

Я сам собі був противний, я перетворювався на ідіота. Мама права: іще трохи, і я почну жувати за обідом сіно.

Навіть до діда з бабусею мені не хотілося. Вони хороші, але нічого не розуміють.

Старі дуже.

І потім, де діду зрозуміти мої проблеми? Він-то був відмінником. Проблеми – він навіть не знає, що це таке. Про батьків я взагалі мовчу. Вони навіть не розмовляли один з одним. Зомбі та й по всьому.

Мені так і хотілося струснути їх добряче, а раптом витрясу... Що? Не знаю.

Слово, усмішку, жест? Що-небудь.

Я валявся, втупившись в телевизор, як раптом задзвонив телефон.

— Що це ти, Тотоша, забув мене?

— Е-е...

— Як так? А Жозеф? Ти обіцяв, що допоможеш мені відвезти йому шафу!

Упс! Зовсім із голови вилетіло.

— Я зараз, уже йду. Вибач!

— Немає проблем, Тотоша, немає проблем. Шафа нікуди не втече.

Жозеф на знак дяки пригостив нас по-королівському. Я з'їв біфштекс по-татарськи розміром з Везувій і до нього цілу купу всілякої смакоти. Там були каперси, цибуля, зелень, червоний перець... Умм... Дід Леон поглядав на мене і посміхався:

— Одне задоволення на тебе дивитися, Тотоша. Дякувати твоєму старому діду, що він час від часу тебе експлуатує: хоч наїсися досхочу.

— А ти? Чому ти нічого не їси?

— Я-то? .. Та я, знаєш, не встиг зголодніти... Твоя бабуся мене обгодувала сніданком...

Я знав, що він обманює.

А потім нам показали кухню. Я зацікавився, побачивши, які там баняки і пательні – величезні! І величезні половники, і дерев'яні ложки, більш схожі на катапульти, і десятки ножів, розкладених по ранжиру, гостро-прегостро наточених.

Жозеф підізвав нас:

— Poznajomtesia! Це Тіті! Наш новенький... Добрий хлопчина. Вже я його вишколю, а потім, через рік-другий, ці мишленовські олухи налетять сюди як мухи на мед, це я вам кажу! Ти що не вітаєшся, Тіті?

— Здрастуйте.

Він чистив картоплю – мабуть, мільйон кілограмів. Вид у нього був задоволений.

Ніг не видно під горою очисток. Я дивився на нього і думав: "Шістнадцять років... Йому-то напевно вже виповнилося..."

Висаджуючи мене біля дому, дід Леон повторив:

— Ну так зробиш, як домовилися?

— Угу.

— Наплюй на помилки, на стиль, на свій паскудний почерк - на все наплюй. Просто що на душі, те і напиши, добре?

— Угу...

Я сів за листа в той же вечір. Хоч він і говорив "наплюй", я все-таки порвав одинадцять чернеток. А лист-таки видався зовсім короткий...

Ось він, я переписав його для вас.

"Шановний директор школи Граншан!

Я дуже хотів би вчитися у Вашій школі, але знаю, що це неможливо, тому що в мене дуже погана успішність.

Я бачив у рекламі Вашої школи, що у Вас слюсарні і столярні майстерні, кабінет інформатики, теплиці і все таке.

Я думаю, що оцінки - не найголовніше в житті.

З моєї точки зору, важливо знати, чого ти в житті хочеш.

Мені хочеться вчитися у Вас, тому що в Граншані мені буде краще за все - так я думаю. Я не дуже товстий, в мені 35 кіло надії.

Всього доброго, Грегуар Дюбоск.

Р. С.: Я перший раз у житті проситимусь до школи, сам не розумію, що це зі мною, мабуть, захворів.

Р. С.: Надсилаю Вам креслення машинки для чистки бананів, яку я сам зробив, коли мені було сім років".

Я перечитав листа, вийшло дурнувато, але в мене не вистачило духу переписувати в тринадцятий раз.

Я уявив собі, з яким обличчям директор буде його читати... "Звідки тільки взявся такий дурень?" — мабуть, подумає він, зіжмакає листок і запустить паперову кульку у корзину для сміття. Мені і відсилати-то листа уже не дуже хотілося, але я обіцяв діду, словом, відступати було нікуди.

Я опустив його в ящик, повертаючись зі школи, а потім, коли сів обідати, перечитав буклетик і тут виявилось, що директор був насправді директоркою! Оце осел! Це я так подумав про себе, закусивши зсередини щоку. Осел, тупиця, тричі ідіот!..

35 кіло кретинства, це точно...

Потім наступили осінні канікули. Я гостював в Орлеані у тьоті Фанні, маминої сестри. Грав на комп'ютері дяді, лягав не раніше дванадцятої, а вставати намагався якомога пізніше. Валявся до поки двоюрідний братик не заплигував до мене на ліжко з кличем:

— Йего! Нумо г'ять в йего! Гьегуар, вставай, підемо г'ять в йего!

Чотири дні я будував йому із "Лего" то гараж, то село, то корабель. Коли я

закінчував, він усміхався до вух, задоволений-презадоволений, а потім брав мою конструкцію і – бац! – зі всієї сили кидав її об підлогу і дивився, як вона розлітається на тисячу шматочків. Першого разу я, чесно кажучи, розізлився, але коли почув, як він сміється, відразу забув про витрачені впусту дві години. Сміх братика я просто обожнював. Він заряджав мене своїм захопленням.

На Аустерлицькому вокзалі мене зустрічала мама. Коли ми сіли до авта, вона проказала:

— Маю для тебе новини – добру і погану. З якої почати?

— З доброї.

— Учора дзвонила директорка Граншану. Вона готова прийняти тебе, тільки доведеться здати щось на кшталт екзамену...

— Пффф... Нічого собі, хороша новина... екзамен?! Ха-ха! А яка ж погана новина?

— Твій дідусь у лікарні.

Я так і знав. Досконало точно знав. Я це відчував. — З ним щось серйозне?

— Важко сказати. У нього був напад, зараз його обстежують. Він дуже слабкий.

— Я хочу його навідати.

— Ні. Поки що не можна. До нього зараз нікого не пускають. Йому треба відновити сили...

Мама плакала.

Я взяв з собою підручник, щоб у потязі повторювати граматику, але так і не відкрив його. Навіть не намагався зробити вигляд, ніби читаю. Потяг мчав вздовж безкінечних електричних дротів, кілометр за кілометром, і я відраховував стовпи, повторюючи шепітом: "Дідусю... дідусю... дідусю... дідусю... дідусю... дідусю... дідусю... дідусю... дідусю...", а між стовпами думав: " Не помирай. Залишся. Ти так потрібен мені. І бабусі Шарлотті ти теж потрібен. Як вона без тебе?

Їй буде дуже погано. А як я? не помирай. Ти не маєш права померти. Я ще маленький. Я хочу, щоб ти побачив, як я виросту. Хочу, щоб ти встиг погордувати мною. Адже я тільки-тільки-но починаю жити. Ти мені потрібен. І потім, якщо я коли-небудь одружуся, я хочу, щоб ти познайомився з моєю дружиною, побачив моїх дітей.

Я хочу, щоб мої діти ходили до тебе в закуток. Хочу, щоб вони полюбили твій запах.

Я хочу, щоб..."

В Балансі мене зустрів на пероні якийсь дядько, по дорозі я дізнався, що він в Граншані садівник, тобто, вірніше... словом, керуючий" — це він сам так сказав...

Мені подобалось їхати в його вантажівці, в ньому добре пахло бензином і сухим листям.

Я пообідав у шкільній їдальні разом з усіма. Скільки ж тут було здорованів! Мене прийняли по-доброму, старожили надавали купу цінних порад: де краще палити, щоб не засікли, як підлизатися до буфетчиці, щоб давала добавку, як проводити в спальню дівчат після відбою по пожежній драбині, які пунктики в учителів і ще багато чого...

Вони голосно сміялися. Дурні. Але це була добра дурнота. Хлопці такими і повинні бути.

Мені подобались їх руки, всі в дрібних порізах, з чорнотою під нігтями. Хтось мене спитав, чому я тут.

— Тому що мене більше нікуди не приймають.

Вони зареготали.

— Так-таки і нікуди?

— Зовсім нікуди.

— Навіть у школу для дурнів?

— Так, — відповів я, — у школі для дурнів сказали, що я погано впливатиму на решту учнів.

Один хлопець хлопнув мене по спи ні:

— Наша людина!

Потім я сказав їм, що завтра мені здавати екзамен.

— Так чого ж ти тут стовбичиш? Марш на бокову, тобі вранці треба бути у формі!

Спав я погано. Мені наснився дивний сон. Ніби я гуляю з дідом Леоном дуже гарним парком, а він смикає мене за рукав і каже: "Де тут попалити, щоб не засікли? Спитай у них де..."

За сніданком я не міг нічого їсти. У животі – залізобетон. Ніколи в житті мені не було так погано. Я не міг вдихнути і обливався холодним потом. Мене кидало то в жар, то в холод.

Мене посадили в маленькій класній кімнаті і надовго залишили самого. Я вже собі гадав, що про мене забули.

Нарешті прийшла якась жінка і дала мені товстий зошит із запитаннями.

Рядки так і танцювали у мене перед очима. Я нічогісінько не розумів. Я поклав лікті на стіл і утнувся головою в долоні. Мені треба було перевести подих, заспокоїтися, відволіктися. Раптом я мало не вперся носом у надписи на столі. Вони були такі: "Я люблю великі груди". І ще: "А мені більше подобаються розвідні ключі". Я усміхнувся – і взявся за роботу.

Спочатку справа йшла погано, але чим далі я гортав сторінки, тим менше знаходив відповідей. Я запанікував. Гірше за все був абзац у декілька рядків, під яким стояло завдання: "Знайдіть і виправте всі помилки у цьому тексті". Жах – я не знайшов жодної. Я дійсно останній дурень. Повно помилок, а я їх навіть не бачу! У горлі в мене потроху набухала грудка, у носі защипало. Я широко відкрив очі. Тільки не плакати. Я не хотів плакати.

Я НЕ ХОТІВ, розумієте?

І все-таки капнула величезна сльоза, я не встиг її утримати, і вона розпливлася сторінкою зошита... Сволота. Я з усіх сил стиснув зуби, але уже відчував, що не стримаюсь. Що греблю зараз прорве.

Надто давно я не дозволяв собі плакати і намагався просто не думати про дещо... але все одно прийде такий момент, коли вона виплесне назовні, вся ця гидота, яку ви намагаєтеся заховати у мізках подалі, глибоко-глибоко... Я знав, якщо заплачу, то уже не зможу зупинитися, і все згадається одразу: Гродуду, Марі, всі роки в школі, коли я

був вічно останнім. Черговим ідіотом. І мої батьки, які розлюбили, один одного, і похмурі нескінченні днини вдома, і дід Леон в лікарняній палаті з трубками у носі, його життя, яке відходило мало-помалу...

Я відчував, що ось-ось розревусь, до крові кусав губи і раптом почув голос: "Хто тут розводить сирість, Тотоша? – сказав цей хтось мені. – Що це таке? А ну, підбери соплі, поросятко! Дивись, як ручку змочив".

Ну все, дах поїхав... Уже голоси чую! Ей! Ви помилились адресою, я не Жанна Д'Арк. Я просто бездар і тупиця, я тут плаваю...

— Ладно, рьова-корова, скажи, коли закінчиш, щоб можна було разом зайнятися справою.

Що таке? Я обшукав очима весь клас: чи немає де мікрофона чи камери? Та що ж це таке? Я провалився у четвертий вимір чи що?

— Дід Леон?

— А ти думав хто, балда? Папа римський?

— Але... цього не може бути.

— Чому?

— Ну... що ти тут, що ти зі мною розмовляєш...

— Не говори дурниць. Я завжди був з тобою, і ти сам це знаєш. Ну все, пошуткували і досить. Давай, зберись. Візьми олівець і підкресли усі відмінювані дієслова... Ні, це не треба, ти ж бачиш, воно закінчується на "іть". Так, це у нас присудки, тепер знайди до них підмети... Ось... Треба відмітити стрілочками... Молодець. Подумай добре, як вони узгоджуються. Ось, дивись, що тут – підмет? Правильно, "ти", значить, на кінці м'який знак, молодець. Тепер підкресли іменники... Знайди означення до них і перевір. Все перевіряй. А прикметники? Дивись, тобі не впадає в око "відбілений скатерка"? "Відбілена", правильно, от бачиш, можеш, якщо постараєшся. Тепер вернися трохи назад, я бачив неподобство у прикладах... У мене навіть волосся на вухах встало дибки. Ану, поділи знову... Ні, ще раз... Іще! Ти дещо забув. Два в голові, вірно, молодець. Тепер подивись на четверту сторінку...

Я ніби спав наяву, відчував себе зібраним і розкутим одночасно. Рука писала сама собою. Дуже дивне було відчуття.

— Ну от, Тотоша, далі сам. Залишився переказ, а в цьому ти куди сильніший за мене, я це знаю... Так-так. Не сперечайся. Давай сам, тільки слідкуй за орфографією, добре? Роби як у вправі: стрілочки і перевірка. Уяви собі, що ти поліція слів. Запитуй у кожного слова: "Стоп! Перевірка! Назвіться!" — "Прикметник". – "З ким відмінюєтесь, миленький?" — "З собаками". – "Значить, у якому ви числі?". – "У множині". – "Добре, вільні". Розумієш, що я хочу сказати?

— Так, — кивнув я.

— Не розмовляйте, молодий чоловіче! – піднялася церберка, яка спостерігала за мною. – Працюйте мовчки. Щоб я вас не чула.

Я все уважно перечитав. П'ятдесят сім разів, а може й більше. Коли вийшов у коридор, я прошепотів:

— Дід Леон, ти ще тут?

Відповіді не було.

У поїзді на зворотному шляху я спробував ще раз. Знов нічого – абонент недоступний.

Я побачив батьків на пероні і з виразів їх облич зрозумів: щось сталося.

— Він помер? – закричав я. – Він помер, так?

— Ні, — сказала мама. – він у комі.

— Давно?

— Із сьогоднішнього ранку.

— Він прийде до тями?

Тато зморщився, а мама осіла і схватилася за моє плече, щоб не впасти.

Я так і не навідав діда у лікарні. Його ніхто не навідував. До нього не пускали, тому що будь-який мікроб міг його вбити. Зате я провідав бабусю і був шокований, коли її побачив, такою вона виглядала маленькою і схудлою. Як мишка, її й не видно було в широкому синьому халаті. Я стояв посеред кухні дурень дурнем, а вона раптом проказала:

— Іди попрацюй трохи, Грегуар. Запусти механізми. Візьми в руки інструменти. Погладь дошки. Поговори з ними з усіма, скажи їм, що він скоро вернеться.

Бабуся беззвучно плакала.

Я увійшов. Сів. Положив руки на верстат і ось тоді врешті розплакався.

Я виплакав усі сльози, які копичив у собі так довго. Скільки часу я просидів там? Годину? Дві години? Можливо, три?

Коли я піднявся, було легше, всі сльози вийшли, і горя як ніби більше й не було.

Я висякався в стару, заляпану клеєм ганчірку, яка валялася на підлозі, і ось тут-то побачив свій напис... "ДОПОМОЖИ МЕНІ", — було надряпано на верстаку.

Мене прийняли у Граншан. Мені від цього було ні жарко ні холодно. Правда, я радий був поїхати, "розвіятися", як сказав би дід Леон. Я зібрав речі у наплічник і навіть не оглянувся, закриваючи за собою двері своєї кімнати. Перед від'їздом я попросив маму покласти гроші месьє Мартіно на рахунок. Мені більше не хотілося їх витрачати. Мені взагалі нічого не хотілось, крім неможливого. І я вже зрозумів, що не все в цьому житті можна купити.

Тато сам відвіз мене у нову школу – йому треба було у справах в ті краї. По дорозі ми з ним майже не розмовляли. Ми обидва знали, що наші дороги розходяться.

— Ви зателефонуєте мені, якщо будуть новини, добре?

Він кивнув, потім нахилився і незграбно поцілував мене.

— Грегуар?

— Так.

— Ні, нічого. Будь щасливий, намагайся вже, ти цього заслуговуєш. Знаєш, я ніколи тобі не говорив, але думаю, ти хороший хлопець... Дуже хороший.

І він міцно-міцно стиснув мій лікоть, перед тим як сісти в машину.

Я не став першим учнем, до відмінників мені було далеко: якщо чесно, я, мабуть,

був останнім у класі. Але вчителі мене чомусь любили...

Наприклад, одного разу мадам Верну, вчителька французької, роздала письмові роботи. Я отримав 6 із 20.

— Сподіваюсь, ваша машинка для чистки бананів вдалася краще, — сказала вона і всміхнулась мені.

Гадаю, вся справа була в тому, що до мене добре відносилися через той мій лист. Всі знали, що я абсолютний нездара, але хоча б намагаюся з цим боротися.

Зате з малювання і у праці я був поза конкуренцією. Особливо у праці. Я вмів більше вчителя, чесне слово. Коли у когось на уроці щось не виходило, то в першу чергу зверталися до мене. Спочатку мес'є Жугле це не подобалось, а тепер він бере приклад із своїх учнів: увесь час запитує моєї поради. Умора.

Більше всього я ненавидів фізкультуру. У спорті я з дитячого садка нуль, але тут це особливо кидалось у вічі, тому що товариші підібралися міцні, спритні і любили цю справу. А в мене нічого не виходило: адже я не вмю ні бігати, ні плигати, ні ниряти, ні ловити м'яча, а вже кидати-то й потому... Ні-чо-го. Повний нуль. Пусте місце.

Товариші наді мною сміялися, але не зло.

— Ей, Дюбоск, — говорили мені, — коли ти спорудиш машинку для нарощування м'язів?

Або:

— Бережись! Плигає Дюбоск, готуйте пов'язки!

Раз у неділю я говорив по телефону з мамою і перш за все запитував її, чи є новини. Одного разу вона не стерпіла:

— Слухай, Грегуар, досить. Ти ж знаєш, якщо будуть новини, я відразу тобі повідомлю. Розкажи краще, як ти живеш, що робиш, які у тебе вчителі, які друзі...

А мені нічого було їй сказати. Я щось вичавлював з себе і швидше закругляв розмову. Все, що не стосувалося дідуся, стало мені пофіг.

Мені жилося непогано, але щасливим я не був. Я мучився від того, що нічим не можу допомогти діду Леону. Я б гори звернув для нього, я б дав, якщо треба, розрізати себе на шматки і підсмажити на повільному полум'ї. Я готовий був нести його на руках через усю землю, притискаючи до грудей, я б усе що завгодно витерпів, тільки б врятувати його, та яка з цього користь, якщо все одно нічого зробити було не можна. Тільки чекати.

Це було нестерпно. Він же прийшов мені на допомогу у найважчий момент, коли мені це було дуже потрібно, а я що? Ніякої від мене допомоги.

Так я думав до того уроку фізкультури. В меню цього разу був канат з вузлами. Жах. З шести років намагаюся, але так ні разу і не примудрився на нього залізти. Ніяк. Канат з вузлами – мій вічний сором.

Коли підійшла моя черга, Моно гаркнув: — Увага, увага, зараз інспектор Гаджет продемонструє нам свої панчохи!

Я подивився на верхівку стовпа, до якого був прив'язаний канат, і прошепотів: "Дідусю, послухай! У мене вийде. Я це зроблю для тебе. Для тебе, чуєш?"

На третьому вузлі я зрозумів, що більше не можу, але тільки міцніше стиснув зуби і напружив свої дохлі руки, повні сиркової маси. Четвертий вузол. П'ятий. Все, зараз випущу. Мені це не під силу. Ні, не можна, адже я обіцяв! Я крякнув і сильніше уперся ногами. Ні, все, не можу. Руки вже розмикалися. І тут я побачив хлопців – увесь клас стояв навколо стовпа, далеко внизу. Хтось крикнув:

— Тримайся, Дюбоск! Давай!

Прийшлося іще піднапружитися. Піт заливав очі, руки горіли.

—Дю-боск! Дю-боск! Дю-боск! – надривалися товариші, підтримуючи мене.

Сьомий вузол. Більше не можу. Зараз втрачу свідомість.

А вони там, унизу, скандували титри із мультика:

— Хто йде, хто йде?.. Інспектор Гаджет! Це він, це він!.. Інспектор Гаджет!

Вони підбадьорювали мене, але цього було мало.

Лишилось всього два вузли. Я поплював на руку, потім на другу. "Дідусю, ось він я, дивись! Я посилаю тобі мою силу. Я посилаю тобі мою волю. Візьми їх. Візьми! Вони тобі потрібні. Ти того разу допоміг мені своїми знаннями, а я допоможу тобі тим, що в мене є: візьми мою молодість, моє завзяття, моє дихання, мої м'язи, вони маленькі, та вдаленькі. Візьми їх, дідусю! Візьми все... Будь ласка!"

Гомілки у мене уже кровоточили, я не відчував ані рук, ані ніг. Лишився останній вузол.

— Давай! Да-вай! Да-вааай! – біснувалися хлопці. А голосніше всіх кричав учитель. Я рывкнув сам на себе: "НЕ СПАТИ!" — схопився за верхівку стовпа. Внизу діялося щось неймовірне. Я плакав. Від радості і від болю — все разом. Я зіслизнув униз, як мішок. Момо і Семюель підхопили мене і стали качати.

— Це він, це він! Інспектор Гаджет! – співали всі.

Я вирубився.

З цього дня мене мов підмінили. Я став рішучим. Злим на роботу. Цілеспрямованим. Звідки тільки сили взялися?

Вечорами, замість того щоб дивитися з усіма телік, я йшов. Далеко, через поля, ліси, села. Я крокував довго-довго. Дихав повільно і глибоко. І повторював про себе завжди одне і те ж саме: "Візьми все це, дідусю. Дихай цим чистим повітрям. Дихай. Вбирай цей запах землі і туману. Я тут. Я – твої легені, твоє дихання, твоє серце. Я допоможу тобі. Візьми". Це було як штучне дихання рот в рот, тільки на відстані.

Я досхоchu їв і багато спав, я торкався кори дерев і ходив гладити сусідських коней. Запускаючи руку в теплу гриву, я шепотів: "Візьми. Це тобі корисно".

Одного разу ввечері подзвонила мама. Коли за мною прийшов черговий, серце у мене так і впало.

— Новини кепські, синку. Лікарі переривають лікування. Воно нічого не дає.

— Але він помре!

Я викрикнув це в пустому коридорі.

— Тоді вже відключіть його самі, швидше буде!

І я кинув трубку.

Після цього я на все плюнув. Став знову грати в настільний футбол з хлопцями, працював абияк і майже перестав розмовляти. Життя мені набридло. Для мене дідусь ніби вже помер. Коли дзвонили батьки, я їм просто не відповідав.

І ось учора хлопець із старшого класу прийшов за мною в спальню. Я спав без задніх ніг. Він тряс мене так і сяк:

— Ей! Ей! Прокидайся! Підйом!

Я вимовив, ледве повертаючи язиком:

— Щщщо.... що сталося?

— Це ти, чи що, ТОТОША?

— Чому ти запитуєш?

Я протер очі.

— Тому що внизу якийсь там дід в інвалідному візку розоряється: дай йому Тотошу та й по всьому... Так це, часом, не ти?

Як-небудь натягнув штани, я стрімголов скотився з четвертого поверху. Біг і плакав у три річки, як маленький.

Він був там, біля дверей їдальні, і з ним хлопець у білому халаті. Хлопець возився з трубками крапельниці, а мій дід Леон сидів і усміхався мені.

Я так плакав, що навіть усміхнутися у відповідь не зміг.

Він сказав:

— Ти би застібнув ширінку, Тотоша, застудишся.

І тоді я всміхнувся.